

Zajištění a utvrzení dluhu I.

Filip Melzer

Obecně k zajištění

- Věřitel je ze závazku oprávněn požadovat plnění (pohledávku), dlužník je povinen splnit dluh a za jeho splnění odpovídá celým svým majetkem
 - Je zde však riziko selhání dlužníka
- Zajištění dluhu = v obecné rovině **vylepšení pozice věřitele z hlediska jistoty, že se mu plnění reálně dostane**, ať již řádnému splnění brání nesolidnost nebo nesolventnost dlužníka X utvrzení dluhu
- § 2010 odst. 1: Dluh lze zajistit, **zaváže-li se třetí osoba věřiteli nebo ve prospěch věřitele za dlužníkovu plnění, anebo dá-li někdo věřiteli nebo ve prospěch věřitele majetkovou jistotu**, že dlužník svůj dluh splní.
 - osobní zajištění
 - věcné zajištění

Obecně k zajištění

- Terminologie – co se vlastně zajišťuje?
 - **Dluh** (§ 2010 odst. 1)
 - **Pohledávka** (§ 2017 odst. 1, § 2028, § 2030)
 - **Závazek** (§ 1933 odst. 1)
- Vhodnější je mluvit o zajištění **pohledávky** (zajišťuje se věřitel proti dlužníkovi)
- Vztah k insolvenčnímu a exekučnímu právu

Jaké zajištění je nejlepší?

- Univerzální recept neexistuje
- Základ => důkladně posoudit všechny podmínky a okolnosti hlavního závazku, jehož obsahem je zajišťovaný dluh
- Zhodnotit osobu dlužníka (solventnost, solidnost, postavení na trhu)
- Nezbytná je orientace v různých funkcích jednotlivých zajišťovacích institutů
- Posouzení možnosti získat zajištění skrze třetí osobu či skrze „vyhrazení si“ určité majetkové hodnoty
- Posouzení nákladů na zřízení zajištění

Funkce zajištění

- Motivační (preventivní) – působení na dlužníka
- Zajišťovací
- Uhrazovací

- Pozn.: právní řád nabízí celou řadu zajišťovacích institutů, u každého z nich se objevuje jiná kombinace funkcí nebo jiná převažující funkce

Zajištění X utvrzení dluhu

- Funkce utvrzovacích institutů => nejde o zajištění dluhu, ale o posílení postavení věřitele jiným způsobem
- Tradiční utvrzovací instituty (§ 2010 odst. 1 věta druhá): Utvrdit lze dluh **ujednáním smluvní pokuty nebo uznáním dluhu**

Zajištění jako (zpravidla) akcesorický vztah

- Zajištění nemůže existovat samo o sobě, musí jít o zajištění něčeho => dluhu (pohledávky)
- Akcesorita a její projevy (funkční a existenční závislost)
 - Srov. výklady o zástavním právu
- V některých případech je akcesorita narušena či potlačena
 - Např. ručení může zajišťovat i neplatný dluh (§ 2019 odst. 2)

Systematika zajištění v českém právu

Část čtvrtá OZ
Relativní majetková práva

Hlava I
Všeobecná ustanovení o závazcích

Díl 8
Zajištění a utvrzení dluhu

Oddíl 1
Obecná ustanovení (§ 2010 - 2017)

Oddíl 2
Zajištění dluhu (§ 2018 - 2047)

Oddíl 3
Utvrzení dluhu (§ 2048 - 2054)

zákon č. 191/1950 Sb.,
zákon směnečný a šekový
(směnečné rukojemství)

zákon č. 408/2010 Sb.,
o finančním zajištění
(finanční zajištění)

Třídění zajišťovacích institutů

- Různá kritéria třídění
- Míří zajištění k určité osobě, nebo k určitému majetku?
 - **Osobní zajištění** (určitá osoba odpovídá věřiteli celou svojí majetkovou podstatou – např. ručení)
 - **Věcné zajištění** (jde o vyčlenění majetku, který má sloužit k uspokojení věřitele – např. zástavní)
- Věcněprávní X obligační zajištění
- Kdo poskytuje zajištění?
 - Samotný dlužník
 - Třetí osoba
 - Nikoli však věřitel

Tradiční zajišťovací instituty

Osobní

Ručení (§ 2018 an.)

Finanční záruka (§ 2029 an.)

Dohoda o srážkách ze mzdy (§ 2045 an.)

Zajišťovací směnka

Věcné

Zástavní právo (§ 1309 an.)

Zadržovací právo (§ 1395 an.)

Zajišťovací převod práva (§ 2040 an.)

Finanční zajištění

Další instituty, které lze využít k upevnění pozice věřitele

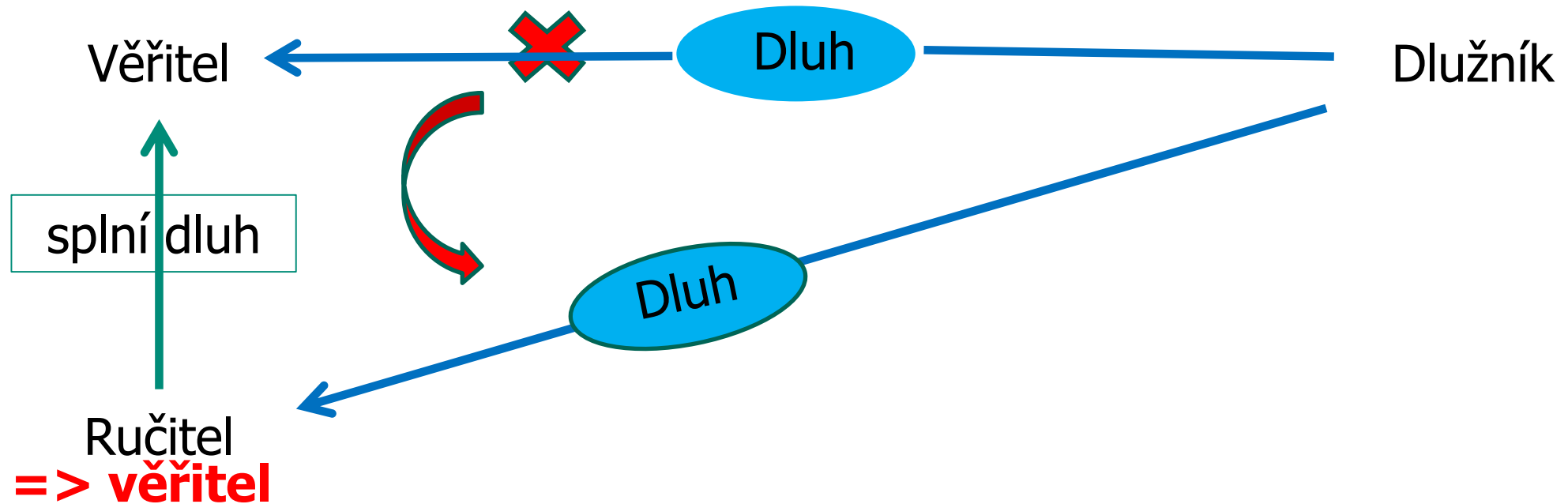
- Přistoupení k dluhu (§ 1892 odst. 1)
- Jistota (kauce) (§ 2254)
- Patronátní prohlášení (*Letter of Comfort, Letter of Support*): vyjádření podpory a sounáležitosti (typicky u mateřské a dceřiné společnosti), pb.: právní závaznost
- Zádržné (pozastávka): právo odběratele pozdržet úhradu části ceny až do okamžiku, kdy jsou např. odstraněny vady plnění, případně až uplyne záruční doba.
 - 32 Odo 444/2004
 - ujednání o pozastávce není dohodou o odložení doby splatnosti ceny díla, nýbrž dohodou o podmínkách vzniku nároku na doplacení ceny díla (NS 32 Odo 220/2006)
- Reálné břemeno (§ 1303 an.)

- Výhrada vlastnického práva (§ 2132 an.)
- Notářský zápis s doložkou přímé vykonatelnosti
- Pojištění pohledávky
- Advokátní či notářská úschova (či jiné instituty používané k vypořádání kupní ceny – inkaso, akreditiv)
- Závdavek (§ 1808)
- **Jakýkoli právní institut, jehož cílem je působit směrem ke splnění pohledávky věřitele (tzv. nespecifické nástroje zajištění)**

Splnění zajištěného dluhu

- Ten, kdo poskytl zajištění, může sám splnit zajištěný dluh => i bez souhlasu dlužníka (§ 1937 odst. 1)
- Splněním vstupuje do práv věřitele (§ 1937 odst. 2) => **subrogace, legální cese pohledávky**
- V případě ručení – pozor na § 2024: důsledky neupozornění věřitele

Subrogace dle § 1937 odst. 2

podrobněji v rámci přednášky o zániku závazku

Vznik zajištění

- Obecně stejnými způsoby jako jiné závazky
 - Na základě právního jednání
 - Rozhodnutím orgánu veřejné moci
 - Ze zákona

Co je to jistota a jak se zřizuje?

- OZ užívá obecný termín **jistota**
 - Nejde o speciální zajišťovací prostředek, ale o obecné označení
- Obecně záleží pouze na dlužníkovi, co a v jaké hodnotě nabídne jako jistotu
- Ustanovení o jistotě:
 1. upřesnění toho, co znamená požadavek poskytnout jistotu - § 2012 - 2014
 2. obecná úprava pro zajištění (spíše systematicky náleží před § 2012) - § 2015 - 2017

Požadavek poskytnutí (dostatečné) jistoty

- Požadavek poskytnout jistotu může vyplývat ze smlouvy, ale též ze zákona => OZ stanoví řadu případů, v nichž je určitá osoba povinna poskytnout jistotu – např. § 1616 odst. 2, popř. počítá s tím, že jistota může být v určitých případech poskytnuta – např. § 1399 písm. d)
 - srov. však § 1870
- Způsob poskytnutí jistoty:
 - Preferovaný způsob jistoty: zřízením zástavního práva (§ 2012)
 - Podpůrně: způsobilý ručitel (§ 2012 II)
- Potřebná výše (hodnota) jistoty: § 2013
- Pomocí vyvratitelných domněnek se o různých věcech stanoví, jak dobrou (kvalitní) jistotou jsou (§ 2014)

Doplnění obecné úpravy pro zajištění

- Zajištění úroků: § 2015
- Pořadí věřitelů: § 2016
 - Nejprve podle skupin:
 - věcná práva zapsaná ve veřejném seznamu nebo rejstříku zástav
 - věcná práva nezapsaná ve veřejném seznamu ani rejstříku zástav
 - obligační zajištění
 - v rámci příslušné skupiny: podle vzniku zajištění
 - Ale: zvláštní úpravy: srov. např. 1371 an.
- Doplnění zajištění: § 2017
 - srov. § 1353

Konkurence zajišťovacích institutů

- **Velmi komplikovaná a nepřehledná koncepce**
- Př.: Na pozemku pana X vázne zástavní právo zajišťující dluh osoby A, přičemž pan X je zároveň ručitelem za dluh osoby B. Oba věřitelé se chtějí uspokojit na panu X. Kdo má přednost?
- Zakládá-li se jistota různých věřitelů na různých právech k téže věci, uspokojí se v rozsahu těchto práv a v pořadí podle vzniku zajištění postupně (§ 2016)
 - Souvislost s § 981, § 1371 odst. 3
- Speciální konstrukce u přepravy věci, kdy zástavní právo dopravce má přednost i před zástavními právy dříve vzniklými (§ 2571 odst. 2)
- **Superpriorita zadržovacího práva (§ 1398)**

Obecná práva a povinnosti subjektů zajištění

- Informační povinnost věřitele (§ 2011)
- Specifické povinnosti se stanoví v rámci regulace jednotlivých zajišťovacích institutů
- Správa jistoty (§ 2010 odst. 2)
 - např. pro tzv. syndikované úvěry
 - implicitní zmocnění

Vliv změny obsahu závazku na postavení zajišťovatele

- § 1907: pokud nedal ke změně souhlas, je zavázán jen v původním rozsahu a zůstávají mu zachovány všechny námitky

Problematika tzv. přezajištění

- Může věřitel požadovat nadměrné zajištění?
- OZ výslovně nereguluje, jistě se však připouští jistá míra přezajištění (vyplývá např. z § 2013)
- Důležitý obecný korektiv poctivosti (§ 6 odst. 1)
- Je-li poskytovatelem zajištění slabší strana, je nutné sledovat § 433 odst. 1
- Důležité je vždy hodnotit tento aspekt ve vztahu k jednotlivým zajišťovacím institutům

Jednotlivé instituty zajištění v rámci předmětu Závazky 1

- Ručení
- Finanční záruka
- Zajišťovací převod práva
- Dohoda o srážkách ze mzdy

1. Ručení

- Do roku 1964 „rukojemství“
 - srov. komentář k § 24, m.č. 10 an.
- Závazek mezi věřitelem a ručitelem, jehož obsahem je povinnost ručitele (tj. osoby vždy odlišné od dlužníka) uspokojit pohledávku věřitele, jestliže ji neuspokojí dlužník
 - povinnost splnit cizí dluh
- Funkce – zajišťovací, uhrazovací

Vznik ručení

- Základní předpoklad => platný dluh dlužníka (§ 2019 odst. 1 – viz ale odst. 2)
- Vznik
 - Na základě **smlouvy** (§ 2018 odst. 1)
 - Ručitel => ručitelské prohlášení (nutná písemná forma)
 - Věřitel => přijetí ručitele (bezformální)
 - Souhlas dlužníka není třeba (není třeba ani jeho vědomost o vzniku ručení)
- Právní úprava § 2018 an. se použije též na **ručení vznikající ze zákona** (§ 1723 odst. 2)
 - § 2028: vymezení obsahu zákonného ručení za nepeněžitý dluh (srov. např. § 1194)

Akcesorita ručení (§ 2019)

- zásadně lze zajistit jen **platný dluh**
 - existující
 - budoucí
 - podmíněný
 - soubor dluhů určitého druhu (→ problém určitosti)
 - vznikající v určité době
 - z určitého právního důvodu
 - srov. však § 1311 II, § 1887: „zejména“
- výjimky z požadavku akcesority
 - neplatnost pro nesvéprávnost + ručitel o tom věděl nebo vědět musel
 - zánik dlužníka – PO (výmazem z obchodního rejstříku) bez právního nástupce
 - staré právo: 29 Cdo 4828/2017: pohledávka trvá
 - § 2026 odst. 2

Subsidiarita ručení

- Subsidiarita
 - Ručitel jako „náhradní osoba poskytující plnění“ => ručitel je povinen plnit až poté, kdy nesplní dlužník; proto OZ stanoví povinnost věřitele vyzvat **písemně** dlužníka k plnění (§ 2021 odst. 1)
 - Dva případy ze zákona, v nichž není výzvy třeba (§ 2021 odst. 1 i. f.)
 - výzvu nelze uskutečnit
 - je nepochybné, že dlužník dluh nesplní
- Tato úprava subsidiarity je dispozitivní:
 - lze si ujednat, že k dlužník nemusí být prvně vyzván k plnění (*Bürge und Zahler*)
 - lze si ujednat, že věřitel nejprve musí vést marně exekuci vůči dlužníkovi (*Ausfallsbürgschaft*)

Upozornění dlužníka o uplatnění práva z ručení ze strany věřitele (§ 2924)

- Spíše jen nepravá povinnost (Obliegenheit) než právní povinnost
- Následky neinformování:
 - dlužník může vůči ručiteli (§ 1937) uplatnit své námitky, které by měl vůči věřiteli, a věřitel dlužníka o nich neinformoval
 - postačuje i informace bez oznámení práva z ručení?

Rozsah ručení a jeho limitace

- Věcný rozsah
 - Ručitel odpovídá věřiteli za náhradní splnění dluhu **celým svým majetkem**
 - Ručitel zpravidla zajišťuje vedle jistiny i její příslušenství
 - Možné i zajištění jen **části dluhu**
 - pb.: částečné plnění: § 2020
 - Ručením lze zajistit i nepeněžitý dluh
- Časový rozsah
 - zásadně po celou dobu trvání dluhu; k promlčení viz § 2025
 - časové omezení: ručení na dobu určitou
 - pb.: co je třeba v této době vykonat: výzva k plnění (§ 2021 II)
- Ručení lze vázat na další podmínky

Obrana ručitele

- Obrana plynoucí z akcesority
 - neexistence dluhu
 - Ručitel může vůči věřiteli uplatnit všechny námitky, které má proti věřiteli dlužník (§ 2023) – zejm. námitku promlčení
- Věřitel zavinil, že pohledávky nemůže být uspokojena dlužníkem: ručitel má právo odmítnout plnění (§ 2022)
- Omezené účinky uznání dluhu: jen vysloví-li souhlas

Více ručitelů: § 2027

- zaručí-li se více ručitelů za stejný dluh, ručí každý z nich za celý dluh
- pro vypořádání mezi nimi se uplatní pravidla o solidárních spoludlužnících (§ 1872 an.).
- X ručení za ručitele

Ručení a započtení

- Rozsudek NS ze dne 19.5.2021, sp. zn. 23 Cdo 2475/2019
- Ručitel nemůže započíst vůči věřiteli pohledávku dlužníka
 - odlišně § 1984 odst. 1 pro solidární spoludlužníky
- Ručitel může vůči věřiteli započíst svou pohledávku
 - srov. význam smlouvy jako právní důvod vzniku ručení
- Započte-li ručitel svou pohledávku (aniž by informoval dlužníka), nemůže v rámci uplatnění námitek vůči jeho regresu započíst dlužník svou pohledávku, kterou má vůči věřiteli

Zánik ručení a promlčení

- Zánik dluhu = zánik ručení (§ 2026 I)
- Výjimky (§ 2026 II) – výjimky z principu akcesority:
 - nemožnost plnění u dlužníka + ručitel může splnit
 - zánik PO, která je dlužníkem
- Smrtí ručitele přechází jeho pozice na dědice!
 - existují obecně tradované nesprávné názory, dle nichž pozice ručitele přechází na dědice jen tehdy, vznikla-li ručiteli za jeho života povinnost plnit věřiteli, tj. byl-li ručitel věřitelem vyzván k plnění
- Promlčení: § 2025 (srov. § 615 pro zástavní právo)

2. Finanční záruka (§ 2029 an.)

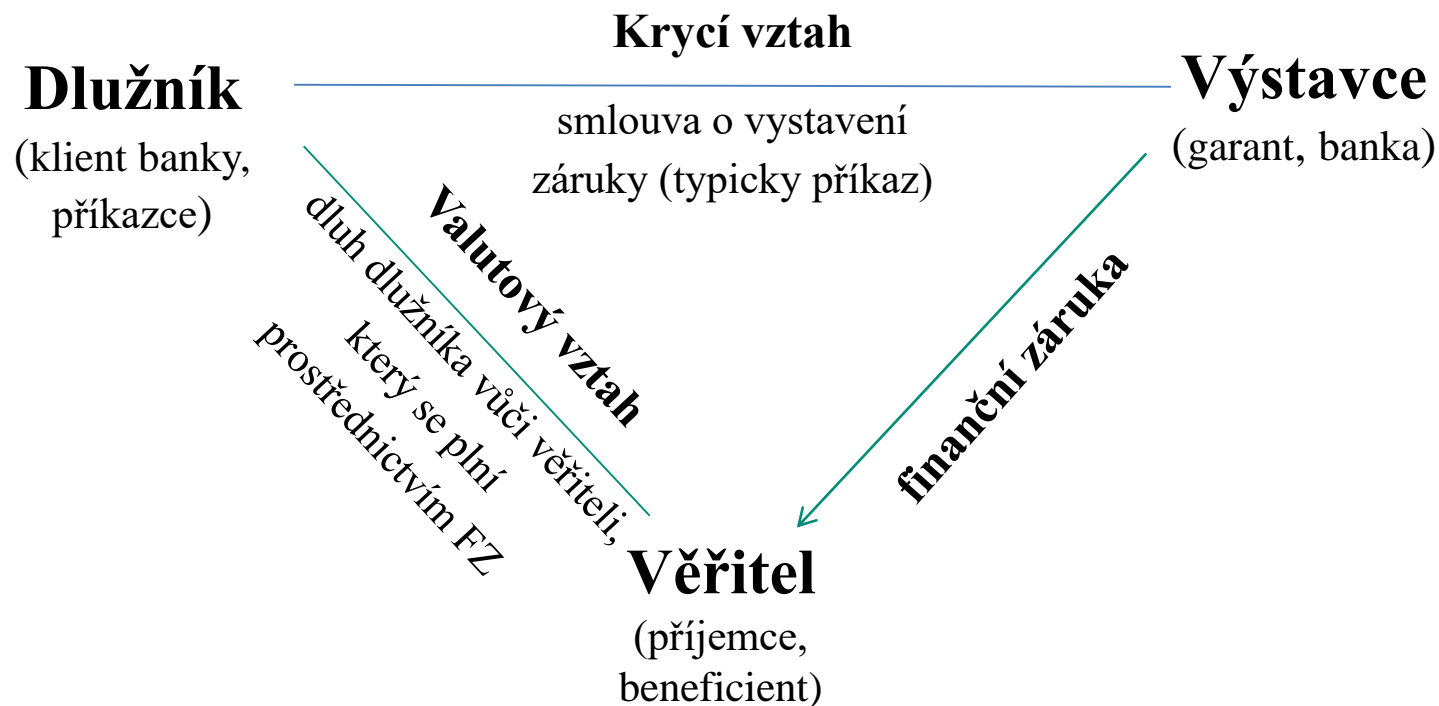
- konkrétní případ záruky (podobně jako § 1769)
 - K obecné záruce srov. Melzer/Tégl, úvodní výklad před § 2890 an.
- § 2029: Finanční záruka vzniká prohlášením výstavce v záruční listině, že uspokojí věřitele podle záruční listiny do výše určité peněžní částky, nesplní-li dlužník věřiteli určitý dluh, anebo splní-li se jiné podmínky určené v záruční listině.

Subjekty finanční záruky

- **Příkazce** (dlužník)
- **Věřitel** (beneficient, oprávněný, příjemce záruky)
- **Výstavce** (garant, příkazník) => (nejčastěji banka, pak **bankovní záruka** – srov. § 2029 odst. 1 i. f.)
- Příklad: Společnost Alfa, s. r. o. si objedná stavbu montážní haly od společnosti Stavíme, s. r. o. Ve smlouvě se zhotovitel zaváže, že případné vady odstraní do 1 měsíce od reklamace. Na příkaz společnosti Stavíme, s. r. o. vystavila banka ve prospěch společnosti Alfa, s. r. o. bankovní záruku tohoto znění:
„Vystavujeme tímto ve Vaš prospěch záruku v souladu s § 2029 a násl. zákona č. 89/2012 Sb., a neodvolatelně, bezpodmínečně a bez námitek se zavazujeme zaplatit jakoukoli částku nebo částky nepřekračující celkem ... Kč, na první písemnou žádost řádně podepsanou za Vaši společnost a obsahující Vaše prohlášení, potvrzující, že společnost Stavíme, s. r. o. nesplnila své povinnosti vyplývající z podmínek smlouvy o dílo č.“

Struktura finanční záruky

Vymezení: závazek mezi dlužníkem (příkazcem) a výstavcem (nejčastěji bankou), jehož obsahem je povinnost výstavce uspokojit věřitele (příjemce záruky, beneficianta) do výše určité peněžní částky, **nesplní-li dlužník věřiteli určitý dluh, anebo splní-li se jiné podmínky určené v záruční listině.**

Funkce finanční záruky

- Jeden z nejbezpečnějších nástrojů zajištění rizik
- Vyvinula se v podmínkách mezinárodního obchodu => Mezinárodní obchodní komora v Paříži vydává soubory mezinárodních zvyklostí v oblasti záručního práva
- Lze sjednat jako časově omezenou (§ 2038)
- Pro zajištění peněžité i nepeněžité pohledávky (srov. § 2030); i budoucí popř. podmíněné pohledávky
- Lze i pro část dluhu – následky § 2034 (srov. i § 2020)

Vznik finanční záruky

- **Jednostranným prohlášením výstavce** v záruční listině (§ 2029) => okamžikem, kdy záruční listinu obdrží beneficiant
 - Srov. i § 2031 – tzv. potvrzená fin. záruka (věřitel pak může uplatnit právo na plnění u kteréhokoli výstavce)
- Nutná **písemná forma** záruční listiny
- Základní náležitosti záruční listiny plynou z prohlášení výstavce (§ 2029 odst. 1)

Abstraktní povaha finanční záruky

- Nejdůležitější znak => **nezávislost (absence akcesority)**
 - V rovině vztahu mezi výstavcem a věřitelem (beneficientem)
 - Vznik a obsah práva na plnění z finanční záruky: plyne ze záruční listiny (§ 2034 I, § 2035)
 - Výstavce může uplatnit jen námitky, které záruční listina připouští (§ 2034 I 2)
 - dokumentární finanční záruka: § 2035 I 2
 - Nezávislost záruky na valutovém vztahu (vztahu dlužníka a věřitele)
 - Nelze uplatnit námitky: § 2035 II 1
 - Nezávislost záruky na krycím vztahu (vztah dlužníka a garanta, výstavce)
 - nelze uplatnit námitky
 - Nezávislost krycího vztahu na valutovém vztahu (§ 2039 II)
- Finanční záruku lze koncipovat též jako akcesorickou (málo časté)

Vypořádání v rámci krycího vztahu

- Následný regres výstavce proti dlužníkovi (§ 2039 odst. 1)
 - X § 1937 odst. 2

Součinnost více výstavců

- Potvrzení vystavené záruky dalším výstavcem (§ 2031)
- Poskytnutí záruky na žádost výstavce (banky) - § 2032
- Informování o vystavení záruky jiným výstavcem: § 2033
 - nepravdivé: není sám zavázán, ale povinnost nahradit škodu

Postoupení a finanční záruka

- Postoupení **pohledávky z FZ** (tj. práva na plnění vůči garantovi v případě jejího uplatnění) – § 2036, 1. věta
- Postoupení **práva uplatnit FZ** – § 2036, 2. věta
 - zahrnují nejen postoupení (budoucí) pohledávky vůči garantovi, ale i právo přivodit vznik pohledávky splněním podmínek podle záruční listiny (např. prohlášením vůči bance s určitým obsahem)
- Pokud dojde k postoupení **pohledávky zajištěné FZ**, dochází *ex lege* též k postoupení práva uplatnit finanční záruku (§ 1880 odst. 1)

Děkuji za pozornost!